

ทุนนิยมท้องถิ่นภาคเหนือ

ปลายอ้อ ชนะนนท์

โครงสร้างของการนำเสนอนำมาจากวิทยานิพนธ์ เรื่องบทบาทของนายทุนพ่อค้าในการก่อและขยายตัวทุนนิยมภาคเหนือ พ.ศ. 2464 - 2523 ซึ่งได้ทำการค้นคว้าในระหว่างปี พ.ศ. 2526 และ 2528 ภายใต้อความช่วยเหลือและแนะนำผลักดันของ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และ ดร.อาณัติ กาญจนพันธุ์ แห่งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

จะขอพูดถึงถึงลักษณะเศรษฐกิจสังคมของภาคเหนือในระยะก่อนที่รถไฟจะมาถึงเชียงใหม่ ในระยะก่อนหน้า พ.ศ. 2464 นั้น ระบบเศรษฐกิจของภาคเหนือได้รับผลกระทบจากการแทรกตัวของมหาอำนาจอังกฤษ ซึ่งเข้ามาหาผลประโยชน์จากป่าไม้ และการระบายสินค้าสำเร็จรูปจากพม่าเข้าสู่ภาคเหนือทางด้านชายแดน ในขณะเดียวกัน รัฐบาลกรุงเทพฯ ก็ได้เข้าไปทำการปฏิรูปการปกครองเพื่อที่จะแสดงความเป็นเจ้าของของดินแดนในล้านนา ในระหว่างนี้ ส่วนเกินทางเศรษฐกิจในรูปของค่าเช่าที่เป็นผลผลิตแรงงานเกษตรทำอาหารเหล่านี้ รวมทั้งกำไรจากการผูกขาดการค้ายังอยู่ในมือกลุ่มเจ้านายฝ่ายเหนือ ต่อมา เมื่ออังกฤษเข้ามาและรัฐบาลกรุงเทพฯ ได้เข้ามาจัดการปฏิรูปการปกครองและการคลัง ปรากฏว่าส่วนเกินเหล่านี้ก็ต้องกระจายไปสู่นายทุนฝรั่งทำไม้ และพ่อค้าเชื้อชาติอื่น ๆ เป็นกลุ่มพ่อค้าที่เกิดจากลักษณะการค้าเฉพาะของภาคเหนือ ก็คือว่า ตามสภาพภูมิศาสตร์แล้วการค้าติดต่อทางด้านชายแดนทางพม่า จะมีความสะดวกและรวดเร็วกว่าการค้าทางเรือกับกรุงเทพฯ คือ จากเชียงใหม่ไป มะละแหม่ง ใช้เวลาเดินทางไป-กลับประมาณ 1 เดือน แต่ถ้าเป็นการค้าทางเรือต้องใช้เวลาประมาณ 2-3 เดือน และต้องรอให้อยู่ในฤดูน้ำหลาก คือ ฤดูที่มีน้ำมาก ๆ ที่จะเดินเรือได้สะดวก และไม่เจอเกาะแก่งมาก ดังนั้นกลุ่มพ่อค้าในภาคเหนือในช่วงแรกก็จะประกอบค้าพ่อค้าพม่า พ่อค้าไทยใหญ่ พ่อค้าจากญานานที่เราเรียกว่าจีนฮ้อ กลุ่มพวกนี้จะอยู่ที่ ซัพพลายเฮาส์สินค้าสำเร็จรูปจากมะละแหม่ง จากญานานเข้ามาสู่ตลาดภาคเหนือ แต่ในขณะนั้น ก็จะมีพ่อค้าคนจีนซึ่งอพยพมาจากกรุงเทพฯ ตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์ ส่วนหนึ่งของคนจีนได้อพยพจากกรุงเทพฯ ขึ้นไปสู่อีกภาคเหนือ เป็นความต้องการของเจ้าผู้ครองนครในสมัยนั้นด้วย ก็จะต้องการให้สินค้าชายมาก ๆ ในเมืองของตัวเองอย่างเช่นที่ เมืองลำพูน

สำหรับในช่วงก่อนตรึงไฟจะมาถึงเมืองเชียงใหม่ พ่อค้าคนจีนก็เป็นกลุ่มที่มีช่องทางสะสมทุนขึ้นต้นมากกว่าพ่อค้าชนชั้นอื่น ๆ เชื้อชาติอื่น ๆ นอกจากการค้าก็ได้มาผูกขาดอาชีพการต่าง ๆ เช่น ภาษีมาก ภาษีนา ในขณะที่พ่อค้าเชื้อชาติอื่น ๆ ทำการค้าอย่างเดียว เป็นการค้าทางบก เมื่อเริ่มเข้าถึงยุครัตนบุรีลกรุงเกษม ต้องการที่จะทำการผูกพันหรือ ทำให้เกิดผนวกเอาภาคเหนือให้เป็นส่วนหนึ่งของกรุงเทพฯ จริง ๆ ก็ใช้ทางรถไฟเป็นปัจจัยอันดับหนึ่ง เรื่องในทางเศรษฐกิจหรือทางประวัติศาสตร์ ทางรถไฟก็กลับมาเป็นบทบาทที่สำคัญทำให้พ่อค้าคนจีนผูกขาด และสะสมทุนขึ้นต้นภายในการค้าเพียงกลุ่มเดียว เพราะเหตุว่าเป็นกลุ่มที่มีความสัมพันธ์กับพ่อค้าคนจีนในกรุงเทพฯ ที่ได้อยู่แล้ว ดังนั้น การนำสินค้าที่มีราคาถูกกว่าสินค้าจากอังกฤษเข้ามาขายแทนเข้ามาขายมาตีตลาดสินค้าอังกฤษสินค้าราคาถูกนั้นจะเป็นสินค้าที่มาจาก ญี่ปุ่น, เยอรมัน ปริมาณการค้าโดยทางรถไฟ สามารถทำได้ในราคาต้นทุนที่ต่ำกว่า ซึ่งเป็นการค้าที่มีปริมาณมากกว่าสินค้าทางบก

ดังนั้น ในระยะที่การค้าทางรถไฟระหว่างภาคเหนือกับกรุงเทพฯ เข้ามาแทนที่การค้าชายแดนระหว่างภาคเหนือก็ทำให้พ่อค้าคนจีนเบียดขับพ่อค้าเชื้อชาติอื่นออกไปจากการค้าได้

ผลที่ได้จากการสร้างรถไฟสายเหนือนี้ จากเดิมพ่อค้าคนจีนชาวล่อง จะมีสินค้าจำพวกของป่า เช่น ครั่ง หนั่งวัว หนั่งสัตว์ เขาวัว แต่เมื่อทางรถไฟเข้ามาถึงก็สามารถส่งสินค้าที่มีน้ำหนักเข้ามาขายได้เช่น ข้าว ราวตั้ง สุกร ทั้งข้าวและสุกรในช่วงประมาณ ปี 2464 ก่อน 2480 จะเป็นสินค้าที่ส่งออกไป ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะเป็นแหล่งที่ Supply ให้แก่พ่อค้าส่งออกในกรุงเทพฯ ที่จะส่งออกไปฝั่ง

จะเห็นว่า นอกจากทางรถไฟทำให้การค้าภายในประเทศจากภาคเหนือลงสู่กรุงเทพฯ ขยายตัวขึ้นแล้ว ก็ยังเป็นทางหนึ่งที่ได้นำเข้าสินค้า ในภาคเหนือลงไปถึงตลาดต่างประเทศ และก็ได้นำเข้าสินค้าจากต่างประเทศเข้ามาสู่ภาคเหนือมากขึ้น ทั้งปริมาณและประเภทที่มุ่งเพื่อขาย สินค้าอุปโภคบริโภค อย่างเช่น เครื่องจักร, เครื่องยนต์ ภาคเหนือในขั้นต้นที่ทางรถไฟเข้าไปถึงเมืองเชียงใหม่ ในขณะที่มีการขยายตัวทางการค้าทำให้ความต้องการการเงินทุนเกิดขึ้น ในช่วงปี พ.ศ. 2460 จนถึง 2470 ก็จะเป็นแหล่งเงินทุนสำคัญของพ่อค้าท้องถิ่น และก็ยังเป็นเงินทุนกลุ่มพ่อค้าคนจีนดั้งเดิมที่ค้าขายทางเรือและผูกขาดภาษี เช่น ตระกูล นิยมมานเหมินธรรม

โดยที่ว่ามีกิจการป่าไม้ของฝรั่งกว้างขวางอยู่แล้วในเมืองเชียงใหม่ ลำปาง ก็จะมีธนาคารสยามมันมาจล เป็นธนาคารแรกที่ได้เปิดทำการขึ้นเพื่อหวังรับกิจการป่าไม้ ในหมู่ของพ่อค้าคนจีนแล้ว การกู้เงินจากพ่อค้าดั้งเดิมด้วยกัน ยังเป็นต้นแบบว่า แต่ทางธนาคารเหล่านี้ก็ต้องการมีลูกค้ากับกลุ่มพ่อค้าคนจีนอยู่เหมือนกัน ได้มีการตั้งระบบ Compador เช่นเดียวกับระบบธนาคารพาณิชย์ในกรุงเทพฯ ที่ได้ไปพบมา เงินทุนจากพ่อค้าดั้งเดิม ซึ่งเป็นแหล่งเงินทุนที่สำคัญ มีลักษณะที่ครอบงำเงินและการกักเงินในช่วงนี้มาก เช่น ได้ไปพบเอกสารที่หลวงอนุศาสน์สุเมธ ซึ่งเป็นตระกูลของ นิยมมานเหมินธรรม ใจมอบบัญชีลูกหนี้เก่าที่เคยมากู้ในปี พ.ศ. 2477 มีลูกหนี้ได้ถึง 1535 ราย เป็นเงินประมาณ 580,000 บาท

ผลกระทบอีกอย่างหนึ่งที่ทางรถไฟได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการผลิตในภาคอุตสาหกรรมขึ้น ซึ่งเป็นการผลิตในลักษณะแปรรูปผลิตในท้องถิ่น เช่น โรงเลื่อยไม้ โรงสีข้าว เดิมคนพื้นเมืองจะใช้เครื่องมือง่าย ๆ รวมทั้งแรงคน เมื่อรถไฟสามารถนำเอาเครื่องจักรไอน้ำ และเครื่องมือเครื่องอย่างอื่นขึ้นมาภาคเหนือได้ จึงเป็นโอกาสให้พ่อค้าดั้งเดิมได้ใช้ทุนตัวเองในการที่จะขยายการผลิตเข้าไปสู่อุตสาหกรรมขั้นต้น

ในขณะที่ยังกรุงเทพฯ เริ่มมีโรงสีขึ้นมาแล้ว แต่ภาคเหนือเพิ่งมีขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ. 2460 ตรงนี้ก็เป็นที่ที่ จะชี้ให้เห็นว่า การเกิดขึ้นของอุตสาหกรรมขึ้นต้นของภาคเหนือเกิดขึ้นช้ามาก เป็นผลมาจากการขนส่งที่สะดวกขึ้น การผลิตในอุตสาหกรรมเหล่านี้ก็ยังไม่ใช้แรงงานมากนัก แรงงานในช่วงนั้นเกือบทั้งหมดเป็นแรงงานที่มีการผลิตพอเพียงชีพอยู่ในเขต แต่พอค่าก็ได้ใช้ประโยชน์จากแรงงานเหล่านั้น (อย่างเช่น ในกิจการการค้าผ้าทอ เป็นการเริ่มต้นเพียงเอาฝ้าย เครื่องมือต่าง ๆ เช่น ฮูก-ให้ชาวบ้านทอ แล้วก็เอาผลผลิตเหล่านั้นไปขายให้แก่พวกหม่า กรุงเทพฯ ในขณะที่คนทั่วไปในภาคเหนือเห็นว่า คนที่ทำการสะสมทุนหลักในภาคเหนือจะเป็นพ่อค้าคนจีน จริง ๆ แล้วจะมีกลุ่มเจ้านายฝ่ายเหนือ เป็นกลุ่มทุนดั้งเดิมที่ได้ทำการสะสมทุนมาในช่วงก่อนอังกฤษจะเข้ามา และรัฐบาลกรุงเทพฯ จะเข้าไปจัดการปฏิรูปการคลัง ก็เป็นกลุ่มที่มีทุนมาตั้งเดิมอยู่แล้ว มีพ่อค้าคนจีน พ่อค้าอินเดีย ได้พยายามทำการสะสมทุนเช่นเดียวกัน แต่ว่าต้องออกไปจากกิจการการค้าไปสะสมทุนอยู่ในกิจการอื่น เช่น พวกเจ้าก็จะไปสร้างตลาดสด ซึ่งเนื่องจากมีที่ดินมากอยู่แล้ว มีที่ดินอยู่ในเมือง ค่าเช่าที่ เรือนไม้ ให้เช่าเป็นการค้า กิจการทอผ้าเนื่องจากมีแรงงาน มีไพร่ มีทาส จึงใช้แรงงานเหล่านั้นให้เป็นประโยชน์ จนไปถึงในการบุกเบิกที่นาใหม่ ๆ ด้วยการขุดเหมืองฝ้ายเข้าไปในจีนนา เพื่อที่จะเก็บค่าเช่า เป็นผลผลิต กิจการบุกเบิกที่นา นอกจากจะเป็นเหตุผลการเก็บค่าเช่าแล้ว ซึ่งเป็นผลผลิตที่จะนำมาเลี้ยงพวกไพร่ ทาสมีพ่อค้าคนจีนอยู่บ้างที่เข้าไปทำกิจการการค้าบุกเบิกที่นา กลุ่มเหล่านี้ก็เป็นกลุ่มที่เป็นเจ้าของที่ดินกลุ่มใหญ่ ๆ ในเมือง ลำพูน เชียงใหม่ ซึ่งระบบเจ้านายฝ่ายเหนือและพ่อค้าคนจีนอาจจะหนาแน่นและเป็นที่ดินที่มีความอุดมสมบูรณ์

ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2460-2480 ปรากฏว่ากลุ่มพ่อค้าเชื้อชาติต่าง ๆ ยังไม่มีลักษณะที่ขัดแย้งกันมากนัก มีลักษณะพึ่งพาซึ่งกันและกัน ประนีประนอมซึ่งกันและกัน แต่ต่อมาภายหลังลักษณะขัดแย้งก็เพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นลักษณะเศรษฐกิจในช่วงปี พ.ศ. 2480 เป็นต้นมา อันเป็นผลของการที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องการจะใช้นโยบายชาตินิยมการกีดกันพ่อค้าคนจีน ในภูมิภาคกันขึ้น รัฐบาลได้เข้มงวด การค้าเป็นนโยบายชาตินิยม ในภูมิภาคแถบภาคเหนือเฉพาะในด้านการค้า ได้จัดตั้งบริษัทการค้าขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือที่จะแย่งพ่อค้าคนจีน รับซื้อผลผลิตจากชาวนา ชาวไร่ เป็นบริษัทที่จะขายสินค้า อุบโภค บริโภค ให้แก่ประชาชน รัฐบาลได้อุปถัมภ์พวกรัฐวิสาหกิจและกิจการในเครือของรัฐและนำธุรกิจที่ใกล้ชิด และให้อภิสิทธิ์ต่าง ๆ เช่น บริษัทค้าพืชผล ซึ่งเป็นบริษัทที่ต้องการมาแย่งตลาดซื้อขายพืชผลก็จะลดค่าระวางบรรทุกสินค้าให้แก่บริษัทเหล่านี้ ให้โควตาพิเศษบรรทุกสินค้า เนื่องจากว่าในขณะนั้น จำนวนเที่ยวของรถไฟจะมีอยู่เพียงหนึ่งประมาณ 2 เที่ยว จะต้องมีการจัดสรรโควตาระหว่างพ่อค้าใครจะได้เท่าไรในเที่ยวนั้น กลุ่มนักธุรกิจที่ใกล้ชิดกับนักการเมืองในกรุงเทพฯ ก็จะได้มากกว่าพ่อค้าทั่วไป (ซึ่งเป็นพ่อค้าคนจีน)

ในด้านอุตสาหกรรม รัฐบาลก็ได้เปิดโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ขึ้นในอุดรดิตต์ แล้วผลของการดำเนินนโยบาย ทุนนิยมในรัฐ หรือชาตินิยม ได้ทำให้เกิดกลุ่มพ่อค้าหรือนักธุรกิจกลุ่มใหม่ขึ้นมา แต่ก็ไม่ใช่อิทธิพลหรือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในช่องทางการสะสมทุนของพ่อค้าคนจีนมากนัก ลักษณะพ่อค้าพื้นเมืองและไทยกลาง ได้ร่วมมือกับข้าราชการที่ใกล้ชิดกับนักการค้า ก็คือว่า เมื่อมีโรงงานน้ำตาลเกิดขึ้นอุดรดิตต์และลำปางนั้น ผู้จัดการของโรงงานจะร่วมมือกับพ่อค้ากลุ่มใหม่ผูกขาดน้ำตาล ผูกขาดสุราขายในจังหวัดเชียงใหม่ แล้วในช่วงสงครามโลกรัฐบาลก็ประกาศเขตหวงห้ามคนต่างชาติ แต่พ่อค้าคนจีนก็มีวิธีเลี่ยงกฎหมาย โดยการห้ามไม่ให้คนต่างชาติเป็นเจ้าของค้าอาศัยอยู่ คนจีนเหล่านี้ก็ขอกลับมาทำอาชีพเกษตรกร แต่หลังจากนั้นไม่นานก็ค่อย ๆ กลับมาทำการค้าอีก หรือไม่ยอมเสียเงิน 5 บาท เพื่อซื้อใบต่างตัวแล้วก็แปลงสัญชาติเป็นไทย

ตั้งขึ้น ในระหว่างสงคราม พ่อค้าคนจีนก็ทำการค้าและสะสมทุนการค้าได้อย่างรวดเร็ว เนื่องจากความมีการกักตุนสินค้าที่จำเป็น เช่น น้ำตาล เกลือ ยา ไม้ขีดไฟ หลังสงครามเกิดพ่อค้าหน้าใหม่ หรือพ่อค้าหลังสงครามขึ้นอยู่จำนวนหนึ่ง ในช่วงนี้เองจะมีพวกบริษัทยาสูบ ของบริติช อเมริกัน คอมพานี (British-American-Company) ได้อาศัยพ่อค้าพื้นเมืองและไทยกลางให้กำไรมาก และ Supply ยาสูบให้กับตนเอง แล้วพ่อค้ายาสูบเหล่านี้จะได้ขายยาสูบในราคาที่สูง เป็นช่องทางที่จะได้ทุนมาอย่างรวดเร็ว เมื่อสงครามสิ้นสุดลงปรากฏว่าตลาดต่างประเทศมีความต้องการพืชผลและเหมืองแร่มากขึ้น พ่อค้าพื้นเมืองท้องถิ่นก็จะมั่งคั่ง เช่น พ่อค้าพม่าและไทยใหญ่ ที่คุ้นเคยกับกิจการป่าไม้ก็จะสามารถขยายกิจการป่าไม้เข้าไปสู่กิจการเหมืองแร่และยาสูบได้มากขึ้น เช่น ตระกูล จันตรีโรจน์ ในจังหวัดลำปาง ตระกูล วงศ์วรมณี ในจังหวัดแพร่ก็ได้เข้าไปจัดการสะสมทุนในกิจการเหล่านี้ ซึ่งเป็นกิจการที่พ่อค้าคนจีนจะไม่ค่อยกล้าเข้ามาดำเนินกิจการ เนื่องจากไม่มีความคุ้นเคยกับท้องถิ่นหรือลักษณะแรงงานในชนบท ซึ่งกิจการเหล่านี้ต้องเข้าไป Due กับแรงงานเหล่านั้นมาก ๆ

สำหรับการสะสมทุนด้วยวิธีฉ้อฉลด้วยการค้าฝิ่นเกิดขึ้นนี้มานานแล้ว จริง ๆ เป็น Fact อันหนึ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ว่าพ่อค้าไม่ว่าจะกลุ่มไหน หรือพ่อค้าคนจีน พ่อค้าพื้นเมือง หลายตระกูลก็ได้ทำการสะสมทุนอย่างรวดเร็วผ่านการค้าฝิ่น แม้ไม่มีเอกสารระบุชัดเจนว่า ใครบ้าง หรือมีวิธีการซับซ้อนอย่างไร ข้อสังเกตในช่วงสงครามโลก พ่อค้าท้องถิ่นไม่สามารถทำการค้าฝิ่นเถื่อนได้อย่างเสรีคล้าย ๆ กับจะต้องร่วมมือกับทางการเมืองหรือ ทหาร ดำรงไว้มีอำนาจในช่วงนั้น คือ เป็นเพียงแค่คนกลางซึ่งจากเดิมค้าฝิ่นเถื่อนเอง แล้วลักษณะอีกอย่างหนึ่งในช่วงนี้ คือก่อนและหลังสงครามโลก

ในขณะที่กลุ่มทุนยังสะสมทุนในด้านการค้า ปรากฏว่าความสัมพันธ์ระหว่างผู้มั่งคั่งกับชาวนา ก็ยังมีลักษณะศักดินาอยู่อย่างที่ได้กล่าวมาแล้วคือ ผู้ถือที่ดินรายใหญ่ ฝิ่นใหญ่ ทั้งที่ดินในเมือง และที่ดินในชนบท ได้รับผลตอบแทนเป็นข้าวในอัตราที่แพงครั้ง ซึ่งเป็นประเพณีการแบ่งข้าวหรือจ่ายค่าเช่า ในลักษณะมีประมาณ ปี พ.ศ. 2460 กว่า ๆ ซึ่งการค้าข้าวกำลังบูม เจ้าของที่ดินเหล่านี้ก็ต้องเก็บข้าวไว้พอเพื่อต้องการบริโภค แล้วในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. ก็พยายามที่จะผลักดันให้เลิกลักษณะการเก็บค่าเช่าแบบแพงครั้งนี้ เพื่อที่จะสนับสนุนชาวนาให้เก็บเกี่ยวข้าวได้มาก เพื่อจะซื้อที่ดินเป็นเจ้าของบ้าง แต่ปรากฏว่ากลุ่มเจ้าของที่ดินเหล่านี้คัดค้านระบบนี้รุนแรงคือ มีการประชุมในศาลากลางมีเอกสารรายงานการประชุมที่แสดงถึงความต้องการรักษามลประโยชน์คือ อัตราค่าเช่านี้ไว้อย่างเหนียวแน่นเป็นเสียงเดียวกันจนกว่า ถ้ารัฐบาลยืนยันที่จะใช้ หรือยกเลิกการแบ่งครั้งก็จะลงมือทำเอง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ในช่วงหลังสงครามก็ปรากฏว่าทุนการเงินได้เปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับการขายตัวทุนธนาคารหรือบริษัท และธนาคารพาณิชย์ในกรุงเทพฯ กล่าวคือว่า ทุนการเงินซึ่งเป็นลักษณะนายทุน เงินกู้ก็จะได้ร่วมมือกับทุนการเงินในกรุงเทพฯ ด้วยการที่ยอมเป็น (Agency) ของธนาคารพาณิชย์ในกรุงเทพฯ ในภาคเหนือตระกูล นิธมานเหมินท์ ก็นับว่าเป็นผู้บุกเบิกธุรกิจการเงินสมัยใหม่เป็นตัวแทนธนาคารนครหลวง ต่อมาภายหลังก็มีตระกูลพ่อค้าอื่นใน เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ ได้เป็นแบบอย่างเป็นตัวแทนธนาคารนครหลวงไทย ธนาคารกรุงเทพพาณิชย์การ ซึ่งปัจจุบันจะเห็นว่าสาขาธนาคารทั้ง 2 แห่งอยู่กระจัดกระจายทางภาคเหนือมากกว่าธนาคารอื่น ๆ ซึ่งก็เป็นผลต่อเนื่องมาจากการดำเนินการเป็น (Agency)

การใช้แผนพัฒนา พ.ศ. 2500 รัฐบาลสหรัฐ ได้เน้นการสร้างทางหลวงภูมิภาคมาก โดยในปี พ.ศ. 2504 นโยบายจอมพลสฤษดิ์ ได้เริ่มการพัฒนาภาคเหนือขึ้นพร้อม ๆ กับการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในฐานะภูมิภาคทั้งสองมีความสำคัญในทางยุทธศาสตร์เพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ในงบพัฒนาภาคเหนือจำนวนเงิน 3 พันกว่าล้านบาท จะถูกแบ่งในการพัฒนาการคมนาคมและขนส่งถึง 42 เปอร์เซ็นต์ แล้วก็ให้พยายามสร้างเขื่อนภูมิพล เพื่อจะใช้ประโยชน์ในภาคกลาง

ผลในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ กลับไปสนับสนุนระบบการค้าในภาคเหนือให้ขยายตัวมากขึ้น โดยเฉพาะทางหลวงสายเอเชีย สายนครสวรรค์-เชียงใหม่ ได้กลายเป็นอย่างที่คล้ายกับทางรถไฟ ให้สามารถระบายสินค้าจากอุตสาหกรรมในกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นช่วงเริ่มต้นของอุตสาหกรรมที่ทดแทนการนำเข้าที่รัฐบาลสนับสนุนทางหลวงเหล่านี้ได้นำเอาสินค้าจากกรุงเทพฯ ไปสู่ภาคเหนือและนำเอาวัตถุดิบและผลผลิตต่าง ๆ Supply ลงทั่วกรุงเทพฯ และการค้าส่งออกอุตสาหกรรม พ่อค้าคนจีนที่ยังดำรงฐานะและมีฐานะมั่นคงก็ได้เปลี่ยนแปลงจากการค้าแบบหลายอย่างมาเป็นผู้แทนจำหน่ายสินค้าประเภทใดประเภทหนึ่ง หากการสะสมทุนการค้าอยู่ต่อไป ในทางตรงกันข้าม ทุนการค้าในท้องถิ่น ปรากฏว่าถูกรวบงำโดยระบบธนาคารพาณิชย์จากกรุงเทพฯ โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2500 จำนวนสาขาธนาคารพาณิชย์จาก 30 สาขาเหลือในปี พ.ศ. 2502 เป็น 210 สาขาเป็นระบบที่ครอบงำและกำหนดทิศทางการลงทุนของภาคเหนือในปัจจุบัน ในขณะเดียวกันเมื่อค้าในท้องถิ่นไม่ดีขึ้นคือ หลังปี พ.ศ. 2505 ก็มี พ.ร.บ. ธนาคารที่จำกัดและยกเลิกการค้าเงินการแบบ Agency กลุ่มทุนเหล่านี้ก็พยายามจะจัดตั้งเป็นบริษัทเงินทุนขึ้นมาก็มีประมาณ 4 บริษัท ในแง่ของการลงทุนอุตสาหกรรมจนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2523 การลงทุนใหญ่ ๆ ก็จะเป็นการลงทุนในอุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิต แล้วเป็นทุนจากส่วนกลางหรือจากต่างประเทศ

สรุปว่า ทุนนิยมในภาคเหนือจนถึงระหว่างปี พ.ศ. 2464-2523 ในช่วง 60 ปี นี้ ลักษณะของทุนท้องถิ่น ถูกจำกัดขอบเขตและขนาดของการค้า และการลงทุนในภายในท้องถิ่น ไม่สามารถขยายมาสู่กรุงเทพฯ หรือส่วนกลางหรือต่างประเทศได้ ทุนการเงินในระบบธนาคารพาณิชย์ก็เป็นแหล่งเงินทุนหลักแทนพ่อค้า เงินทุนท้องถิ่น สนับสนุนการค้าและการบริการ การสะสมทุนของกลุ่มผู้ลงทุนในช่วง 60 ปีที่ผ่านมา ยังไม่สามารถที่จะก้าวออกไปสู่วิธีการอื่นได้ ก็ยังคงอยู่ในธุรกิจการค้าทางด้านบริการซึ่งมีลักษณะที่ขยายตัวขึ้นและขยายตัวตามขนาดของเมือง ชุมชน และการท่องเที่ยวในภาคเหนือ

ศูนย์วิทยพัทยากร

อาจารย์ อเนศ อภิรัตน์สุวรรณ : (วิจารณ์)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

งานชิ้นนี้ได้เสนอออกมาคือ การนำเอาวิธีคิด หรือโมเดลเกี่ยวกับทุนการค้ามาอธิบายวิเคราะห์ขบวนการสะสมทุน การเติบโตของทุนนิยม ในภาคเหนือจนถึงปัจจุบัน ข้อเสนอข้อวิจารณ์ทั้งหมดมี 4 ประเด็น คือ

1. ความหมายของทุนการค้า
2. มูลค่าส่วนเกิน
3. การสะสมทุนขั้นต้น
4. วิวัฒนาการของทุนภาคเหนือ

ประเด็นแรก เกี่ยวกับความหมายของคำว่า ทูการค้า หรือ Merchant Capital ในวิชาเศรษฐศาสตร์คุณ ปลาย้อใช้คำว่าทุนพ่อค้าเป็นหลัก โดยทั่วไปจะใช้คำว่าทุนพ่อค้าส่วนใหญ่ แต่ถ้าพิจารณาถึงฐานะและบทบาทของ Merchant Capital ในทางประวัติศาสตร์ หมายความว่า การใช้คำว่าทูการค้าและทุนพ่อค้ามีนัยต่างกันพอสมควร ในประการแรกทูการค้าในทางทฤษฎี หมายถึง บทบาทของทุนที่ทำหน้าที่ในการแลกเปลี่ยนผลผลิตของผู้ผลิตโดยตรง

ขณะใดก็ตามที่มีการสะสมการเพาะปลูกผลผลิตจำนวนหนึ่งขึ้นมา จะมีการแลกเปลี่ยนเมื่อมีการแลกเปลี่ยน จะต้องมีการค้า เพราะฉะนั้นเมื่อการค้าในขั้นนี้หมายถึง ทุนที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนจริง ๆ ทุนก็เข้ามาในขบวนการแลกเปลี่ยนไม่จำเป็นจะต้องเป็นของค้าตลอดไป อาจจะเป็นคนที่ว่างจากการผลิต

สมัยต่อมาที่ทุนเองมีเจ้ามีพระที่สามารถผลักดันตัวเองหรือตัวตนเองเข้าไปในขบวนการนับได้ก็สามารถทำให้เกิดการเคลื่อนไหวตัวสะสมทุนการค้าขึ้นมา ในศตวรรษที่ 16-17 ช้อย่างแจ่มชัดว่าทูการค้าในสมัยนั้นแสดงบทบาทโดยผ่านนายศรัย เจ้านาย, ขุนนาง, เจ้าที่ดิน, พ่อค้า ร่วมมือกันทั้งหมด ที่เด่นชัดที่สุด Merchant capital โดยพื้นฐานแล้วก็คือ รูปแบบที่พัฒนาขึ้นในสหรัฐกลางศตวรรษที่ 19 ในภาคใต้ของสหรัฐก่อนสงครามกลางเมืองเป็นระบอบสังคมนิยม ทาส ทั้ง ๆ ที่ในภาคเหนือเป็นทุนนิยมอย่างเต็มที่ การที่ระบบสังคมนิยมอยู่ได้ เพราะมีทุนการค้าเป็นหัวใจที่ผลักดันให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจระบบทาสอยู่ได้แล้วตัวที่เป็นเจ้าของทุนใหญ่ที่ทำการผลิตอยู่ในตัวทาสก็คือ "เจ้าของทาส"

ประเด็นที่สอง เกี่ยวกับประมวลค่าส่วนเกินที่ขยับขึ้นมาเพราะว่าผลงานของคุณปลาย้อต่างจากคนอื่น ๆ ในทางประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจที่ให้ความสนใจต่อปัญหามูลค่าส่วนเกิน เศรษฐกิจการเมืองไทย มีการอภิปรายอย่างมากถึงลักษณะสังคมไทยส่วนหนึ่งที่พูดถึงลักษณะสังคมไทยแบบต่าง ๆ ไม่ได้นำเสนอเลยก็คือ ความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบต่าง ๆ นั้นมีการสร้างมูลค่าอย่างไร ? สร้างขึ้นมาอย่างไร? คำตอบส่วนใหญ่ที่ได้คือ ผ่านการขูดรีดแรงงานออกมาเป็นค่าเช่าหรือมีค่าจ้างเพียงเท่านั้นไม่ได้บอกรายละเอียด

ในสมัยนั้น ในบทความของคุณปลาย้อได้ให้ความหมายของกำไรของพ่อค้า คือ เงินตราที่ได้จากการขายที่เพิ่มขึ้นจากมูลค่าดั้งเดิม ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของมูลค่าส่วนเกิน ผู้เขียนได้จำแนกฐานะและบทบาทของทูการค้าให้เห็นเด่นชัดในระบบก่อนทุนนิยมนี้ ทูการค้าซึ่งมันจะทำหน้าที่เป็นตัวแทรกเข้าไปในการแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างผู้ผลิตโดยตรงที่อยู่คนละปลายของขบวนการแลกเปลี่ยน เนื่องจากพ่อค้าในระบบก่อนทุนนิยมไม่มีบทบาทโดยตรง ในการผลิตสินค้า เพราะฉะนั้นพ่อค้าจึงไม่มีส่วนในการสร้างมูลค่าส่วนเกินขึ้น เพราะว่า การสร้างมูลค่าส่วนเกินเกิดขึ้นได้จากเงื่อนไขเฉพาะเท่านั้น นั่นคือแรงงานมนุษย์ ถ้าเมื่อใดแรงงานของมนุษย์ยังไม่ถือว่าเป็นสินค้าที่โยนเข้าไปขายในตลาดได้ เมื่อนั้นขบวนการที่สร้างมูลค่าส่วนเกิน ยังไม่เกิดขึ้น

เพราะฉะนั้น ในปัจจุบันที่เราพูดถึงสินค้ามีมูลค่าแลกเปลี่ยนหรือมูลค่าส่วนเกินก็เพราะว่าไม่มีปริมาณแรงงานของกรรมกรที่เพิ่มเข้าไป ทำให้มีกำไรที่เรียกว่ามูลค่าส่วนเกิน บทบาทที่สำคัญในการค้าในระบบก่อนทุนนิยม ได้แก่การแลกเปลี่ยนสิ่งของเป็นมูลค่าใช้สอย เป็นสิ่งของเพื่อผลิตขึ้นมาเพื่อสนองความต้องการของผู้ผลิตไม่ใช่ตนเองตลาด และที่พูดถึงทุนอุตสาหกรรมก็คือการเปลี่ยนแผ่นดินายให้เป็นสื่อ เปลี่ยนผลผลิตบางอย่างที่มองไม่เห็นให้เป็นวัตถุอีกอย่างหนึ่งของสินค้า เพราะฉะนั้นการค้าที่จะเปลี่ยนได้ก็คือ จำนวนเงินที่จ่ายไปตอนซื้อกับตอนขาย โดยสรุปก็คือการค้าจึงไม่อาจสร้างมูลค่าส่วนเกินขึ้นมาได้

ยุคปัจจุบันเมื่อพูดถึงทุนการค้า ถ้าหากทุนการค้าไม่ได้เนวกับทุนอุตสาหกรรมก็ไม่สามารถชดเชยมูลค่าส่วนเกินได้เหมือนกัน เพราะว่ามีความแตกต่างกัน 2 ระบบ ขึ้นอยู่กับระบบการผลิตที่มีคุณภาพต่างกัน ทุนปลาย้ออยู่ถึงทุนการค้าในภาคเหนือตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2398 และสัญญาเบาว์ริงจนถึงทางรถไฟเข้าไปในภาคเหนือ ในระยะดังกล่าวเศรษฐกิจเพื่อยังชีพถูกเขารกดตัวจากทุนนิยมภายนอกประเทศ จนมีผลทำให้ระบบทุนนิยมเข้ามาในขบวนการผลิต คิดว่าการตีความค่อนข้างจะมีลักษณะทั่วไปคือ อธิบายไม่ได้ หลักฐานที่ออกมาไม่ได้ยืนยัน ความคิดเห็นตรงกันข้าม ผมเห็นว่าจนถึงทางรถไฟเข้ามา ระบบกึ่งทุนนิยมยังเป็นด้านหลักของการผลิตมูลค่าอันมี ทุนการค้ายังไม่ได้ตีตัวเองถ้าหากทำหน้าที่เป็นตัวเปลี่ยนมูลค่าของสินค้าออกมาได้ คือ ยังซื้อถูกขายแพงอยู่

ในประเด็นที่สาม การสะสมทุนและการเกิดทุนนิยมคิดว่าสูตรนี้จะไม่ตายตัว เพราะว่า การสะสมทุนถ้าหากว่าเชื่อตามสมมุติฐานการสะสมทุน หรือการค้าเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยโบราณ จากการแลกเปลี่ยนอันนี้ไม่สามารถจะก่อให้เกิดการสะสมทุนก่อให้เกิดระบบทุนนิยมขึ้นมาได้ จะต้องมียุคสมัยพิเศษอีกหลายอย่าง เพราะไม่ใช่แล้ว ระบบการค้าที่มีตั้งแต่สมัยโบราณ สมัยสุโขทัย ไม่ลงเอยระบบทุนนิยมมีแค่ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมยุคใหม่ของยุโรปนี้เองที่ผลักดันมาจากศตวรรษที่ 16-17 ที่ผ่านระบบนี้มาได้ มันมีคำตอบอะไรมีปัญหาอะไร คำตอบไม่ได้หยุดได้ง่าย ๆ คือ สะสมทุนแล้วก้าวมาเป็นทุนนิยม

สรุป ทุนท้องถิ่น ฐานอุตสาหกรรมส่วนกลางไม่ได้ ในที่สุดก็ถูกกลบตบกลงไปเป็นนายทุนนายหน้าให้กับทุนที่ใหญ่โตและเข้มแข็งกว่า จากข้อมูลที่ถูกปลาย้อแสดงออกมาเห็นการขยายตัวของทุนท้องถิ่นตลอดเวลาทั้งการลงทุนในการค้าที่ใหญ่ขึ้น เสริมทุนเดิมใหญ่ขึ้นขยายกิจการต่าง ๆ มากมาย อย่างเดียวที่ไม่ใหญ่เท่ากับภาคกลางคืออุตสาหกรรมคำตอม ถ้าหากไม่เป็นอุตสาหกรรมแสดงว่าทุนนี้ไม่แท้จริง เพราะว่ามันตายตัวว่าเอามาจากทุนตะวันตก ก็ต้องก้าวมาจากทุนการค้าไปสู่ฐานอุตสาหกรรม และทุนทางการเงินแล้วก็ออกไปสู่จักรวรรดินิยมต่าง ๆ เพราะอย่างนั้นใช้ได้เฉพาะทุนตะวันตกจากนั้นไปแล้วใช้ไม่ได้ ต่อมาก็กลายเป็นเหตุปฏิเสธที่หึงหิง ทุนนิยมแบบพึ่งพาถือการมองในลักษณะด้านเดียว ไม่ได้อธิบายความเป็นจริงของท้องถิ่นไม่ว่าจะมองในแง่ของอำนาจอิทธิพลทางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม

ประเด็นสุดท้าย ระบบทุนนิยมสมัยใหม่มีลักษณะพิเศษอยู่ร่วมและอาศัยรูปแบบการผลิตตั้งแต่หมดจดจนความคิดเก่ามารับใช้เป้าหมายการสะสมทุนและการขยายทุนได้ค่อนข้างจะยาวนาน และผลอันหนึ่งที่จะเกิดขึ้นมาและเป็นรากฐานของวัฒนธรรมทางความ เชื่อคือ หน้าที่มากทำไม่พอค่าคนเงินจึงประสบผลสำเร็จในการสะสมทุน ทำไมพวกราชวงศ์พ่อค้าไทยใหญ่ พ่อค้าวัวต่าง จึงสะสมทุนไม่ได้เหมือนพ่อค้าคนจีน ตัวอย่างเช่น พ่อค้าวัวต่างกับพ่อค้าพื้นเมือง เมื่อได้กำไรจะเอาเงินไปซื้อที่ดินไปสะสม เจ้านายก็ใช้จ่ายอย่างฟุ้งเฟ้อ ส่วนคนเงินเอาไปขยายทุนต่อ อันนี้ก็เป็นเหตุผลที่ถูกพ่อค้าที่มีรากเหง้าอยู่ในหมู่บ้านการค้าซื้อที่ดินก็เป็นการค้า ส่วนการซื้อวัวเพิ่มเพื่อไปขายก็ยังไม่รู้ว่าจะถูกปล้นเมื่อไหร่ แบบทุนการค้ามันไม่มีหลักประกันเท่าใด เพราะฉะนั้นซื้อที่ดินดีกว่า เจ้านายซื้อที่ดินไว้สร้างวัดเพื่อสะสมบารมีทำนุบำรุงและวัฒนธรรมพวก เศรษฐศาสตร์การเมืองควรเอามาพิจารณา สมัยก่อนการสะสมทุนเป็นไปอีกโลกหนึ่งโลกนี้ซับซ้อนกว่าโลกที่เราอยู่ปัจจุบัน

เรื่องเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงหรือผนวกเข้ากับระบบทุนนิยมของทางภาคเหนือมองว่าภาคเหนือเริ่มจากการเป็นรัฐเล็ก ๆ แบบศักดินาค่อนข้างจะอิสระในตัวเองพอสมควร เป็นเมืองประเทศราชของกรุงเทพฯ ก่อนสนธิสัญญาเบาว์ริง ข้าหลวงที่ส่งขึ้นไปปกครองที่ภาคเหนือจะต้องให้ความเคารพถือเป็นนโยบายที่ให้อำนาจทางภาคเหนือเป็นของเจ้าศักดินาปกครองฝ่ายเหนืออยู่ ถึงแม้จะเป็นประเทศราชแต่กิจการภายในก็ปกครองกันเอง แม้แต่ประมาณปี พ.ศ. 2376 การที่จะถูกผนวกให้เข้ากับทุนนิยมระดับแรกเปลี่ยนแปลงไม่ในระดับของการผลิต มีเอกสารที่เคยกล่าวว่า นายตรวจที่เคยส่งไปจากกรุงเทพฯ ไปดูสถานภาพชายแดนทางภาคเหนือ ก็ได้รับผิดชอบจากฝรั่งซึ่งต้องการสัมปทานป่าไม้ในช่วงปีประมาณ พ.ศ. 2376 ก็ให้เงินมาจำนวนหนึ่งจะเป็นค่าภาคหลวง แล้วก็นายตรวจที่ว่าก็เอาเงินเข้ามาที่ส่วนกลาง ส่วนกลางก็ปฏิเสธไปว่าไม่รับ เพราะว่าเรื่องสัมปทานป่าไม้เป็นเรื่องของเจ้านายทางภาคเหนือให้ไปจัดการกันเอง จะเห็นว่าเป็นรัฐเล็กแบบศักดินา ซึ่งค่อนข้างจะมีอิสระในการปกครองตนเอง

การเปลี่ยนทิศทางที่จะเข้าไปผนวกกับระบบการแลกเปลี่ยนกับอังกฤษโดยผ่านไต้หวันมา คุมปลายอ้อเคยพูดไว้แล้วว่า การแลกเปลี่ยนครั้งแรกมาจากเมะละแวง ซึ่งเข้ามาทางตะวันตกทางเสียม่าเป็นส่วนใหญ่ ถ้าจะติดต่อกับกรุงเทพฯ สมัยก่อน จะเป็นทางเรือ ใช้เวลานานกว่า 2-3 เดือน ทางบกระยะทางสั้นกว่า เมื่อปี พ.ศ. 2427 มีการส่งข้าหลวงกรมหมื่น พิศิต ปรินายก ซึ่งเป็นพระเจ้าโองยาเธอ ขึ้นไปปฏิรูปการปกครองมณฑลพายัพ ได้จัดเก็บภาษี เป็นเงินมากกว่าอย่างอื่น คนที่จะต้องเสียภาษีจะต้องมีเงินมาจ่าย จะหาเงินได้จากไหนก็ต้องขายอะไรบางอย่างของตัวเองไปเพื่อที่จะมีเงินจ่ายค่าภาษีเหล่านั้น อาจจะกล่าวได้ว่าประชากรส่วนใหญ่ยังไม่ได้ทำการค้าผลิตเพื่อเงินหรือเพื่อเป็นสินค้า ก็ปรากฏว่ามีปัญหาหลายอย่างไม่สามารถจะหาเงินมาจ่ายเป็นค่าภาษีได้ จึงเกิดกบฏขึ้นในปี พ.ศ. 2432 ที่ชื่อ ว่ากบฏพญาปราบ เกิดขึ้นที่อำเภอสังขาราย ซึ่งได้เก็บภาษีแล้วราษฎรก็บอกว่ายังไม่มี ฉะนั้นเมื่อไม่มีจะจ่าย อัตราค่าภาษีก็เร่งมากกลายเป็นปัญหาสำคัญ จะเห็นได้ว่ามีการเริ่มผนวกกรุงเทพฯ เข้ามาจากการได้ส่งพระเจ้าโองยาเธอ หรือในปี พ.ศ. 2439 ได้ตั้งกรมป่าไม้ขึ้นมา หมายความว่าสัมปทานป่าไม้เริ่มจะเป็นของภาคกลางแล้วไม่ใช่เจ้านายศักดินาทางเหนือที่จะให้ได้ ปี 2431 เงินบาทแทนเงินรูปีที่ใช้แลกเปลี่ยนเงินทั่วไปในขณะนั้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเปลี่ยนจากการผูกพันจากทางตะวันตกเข้ามาเป็นการค้ากับกรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2443 มีการเก็บภาษีเป็นเงิน 4 บาทแทน การเกณฑ์แรงงาน เมื่อมาถึงปี พ.ศ. 2464 ก็มีรถไฟเข้ามาก่อนหน้านั้นก็คือ การสูญเสียการบังคับบัญชาของเจ้านายศักดินาพหุมิข้าหลวงขึ้นไปจากกรุงเทพฯ ก็มีหลักในการปกครองแบบเสนาบดี 6 ฝ่าย เงินที่เจ้านายจะเก็บอย่างอิสระ ส่วนกลางก็มาขอมีส่วนแบ่งบ้าง ไม่สามารถเป็นอิสระได้ ส่วนกลางได้กำหนดเป็นเงินเดือนให้แก่เจ้านายทางฝ่ายเหนือ จะเก็บต่อไปอีกไม่ได้จะเรียกว่า การพึ่งพหลายของเจ้านายในรัฐศักดินารัฐหนึ่งทางภาคเหนือ เป็นการครอบงำจากกรุงเทพฯ

อีกประเด็นที่มีผลกระทบต่อขานทั่วไป ในตอนแรกสินค้าสำคัญของภาคเหนือมักจะเป็นของป่าหรือที่สำคัญคือป่าไม้ ถ้าเป็นป่าไม้จริง ๆ ก็ไม่มีผลกระทบต่อประชากรส่วนใหญ่ว่าเข้าป่าอาจจะใช้แรงงานส่วนหนึ่งแต่ก็ได้ทำไรรอบไถ่มาจากกิจกรรมป่าไม้ไป มีอีกอย่างหนึ่งคือ การค้าขายซึ่งมีตัวเลขขึ้นมาค่อนข้างจะขาดดุลการค้าระหว่างภาคเหนือกับกรุงเทพฯ สมมุติว่าในบางปีสินค้านำเข้าจากกรุงเทพฯ มีแปดแสนบาท ที่ส่งจากภาคเหนือลงไปอาจจะจะมีเพียงสองแสนบาท เพราะฉะนั้นการค้านี้จะต้องมีการจูงคนจำนวนมากมาร่วมการค้าอันนี้ มีความพยายามที่จะต้องเปลี่ยนแล้วตั้งคนเข้ามาช่วยในเศรษฐกิจที่จะใช้เงินตรามากขึ้น ในปี พ.ศ. 2464 ได้เลิกกำไรจากการค้าข้าว สนธิสัญญาเบาว์ริงส่วนใหญ่ข้าวออกมาจากภาคกลางบริเวณที่ลุ่มปลูกข้าวได้ดี ชาวภาคกลางปลูกข้าวเจ้าได้ ส่งออกทางท่าเรือ อ่าวไทย

ข้าวทางภาคเหนือจะสุกเร็วกว่าข้าวทางภาคกลาง มีประโยชน์ที่ห่อค้าจะค้าข้าว ข้าวเป็นสินค้าออกของภาคเหนือ ก็เริ่มมีการส่งสินค้า ตัวเลขที่เห็นได้ว่าการค้าข้าวเพิ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2467 ข้าวส่งออกทางรถไฟประมาณ 560,000 หาบ หรือว่าคิดประมาณ 390,000 ตัน พ.ศ. 2478 หลังจากนั้นก็พุ่งเข้ามาเท่าตัว ซึ่งก็ถือว่าตัวเลขน้อยมากถ้าเทียบกับกรุงเทพฯ 5 เปอร์เซ็นต์ หรือ 9 เปอร์เซ็นต์ จากการส่งออกของกรุงเทพฯ ทั้งหมด

การที่ห่อค้าเข้าไปค้าข้าวเขามีแรงจูงใจคือ การให้กู้ยืมเงินไปก่อนหรือว่าที่รู้จักกันในปัจจุบันเรียกว่าการคกเขี้ยวอันเองก็มีลักษณะอันหนึ่งที่พยายามสร้างพันธมิตรหาข้าวออกไปขายได้ ถ้าหากไปซื้อเสรีอาจจะไม่มีใครสนใจขาย เป็นการค้าตั้งขึ้นมาให้เข้าไปอยู่ในระบบอันนี้ มีรูปแบบที่ทุนนิยมใช้วิธีการที่จะเอาสินค้าต่าง ๆ เข้ามาป้อน เป็นความต้องการทุนนิยมของตนเอง แล้วบางครั้งเริ่มติดต่อกันก่อนสิ่งทุนนิยม ตามที่ตัวเองจะเปลี่ยนเป็นระบบทุนนิยมสังคมที่ตัวเองติดต่อด้วย กลับทำให้ความสัมพันธ์แบบหนึ่งระศักดิ์นาแข็งแกร่งขึ้น ภาคเหนือชนชั้นศักดินาหมดไปแล้ว สิ่งที่ชาวจีนใช้ก็คือ สร้างพันธมิตรขึ้นมาเพื่อจะหาข้าวมา Supply ตัวเอง เพื่อจะได้ส่งไปป้อนขายที่ตลาดในกรุงเทพฯ ก็เป็นกลยุทธ์อีกแบบหนึ่งที่มีการปะทะกันของสังคมใน 2 รูปแบบ

ที่น่าสนใจอีกอันหนึ่ง ระบบการจ้างผลิตที่เห็นได้ชัดในระบบศักดินา เช่น การทอผ้าของชนวนัตร์ แม้ว่าชนวนัตร์จะมีโรงงานใหญ่ก็ตามก็จะมีการจ้างของชาวนาอยู่ เอาวัตถุดิบของตนเองไปจ้างให้คนผลิต เมื่อผลิตกลับมาแล้วจะได้นำไปขาย ไม่ใช่เฉพาะในศักดินา โรงงานยาสูบซึ่งเข้าไปตั้งแต่ พ.ศ. 2477 ยาสูบเป็นสินค้าเกษตรที่สำคัญระบบที่ไม่ต้องมีโรงงานขนาดใหญ่แต่ก็จ้างแรงงานผู้ผลิตเอาสินค้าไปแล้วก็ทำที่บ้าน

สรุป การเป็นอุตสาหกรรมของภาคเหนือมีน้อยมาก กลไก การทำงานภายในของภาคเหนือ ขณะเดียวกันก็ต้องเอาไปประกอบกันส่วนใหญ่ในฐานะของภาคเหนือเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจภาคกลางของกรุงเทพฯ การสะสมทุนที่พูดถึงส่วนนี้อาจจะถูกย้ายจากภาคเหนือมากรุงเทพฯ ที่พยายามเปลี่ยนส่วยที่เป็นสิ่งของมาเป็นข้าราชการในรัชกาลที่ 1 คือมารัชกาลที่ 4-5 ก็มีการเก็บภาษีโดย ซึ่งเป็นการบังคับบังคับให้มีการขายอะไรก็อย่างให้ได้เงินขึ้นมารวมแม้กระทั่งงานของ กรอ. ในปัจจุบันหรือปีที่ทองเหี่ยวของผู้นำราชการจังหวัดต่าง ๆ นี่ก็คือ ทำสิ่งทั้งหลายที่ขายไม่ได้ให้ขายได้ การ impulse หรือการผลักดันให้เกิดเศรษฐกิจการค้าอย่างนี้ขึ้นมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเรามองว่าทุนนิยมโตช้า หมายถึง การผลักดันล้มเหลว อาจจะมีการจับประเด็นมันด้วย บทบาทของรัฐที่ผลักดันให้เกิดระบบทุนนิยมที่ล้มเหลวทำอะไรกันบ้าง

ศูนย์วิทยพัทยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

